

Aktuelna problematika nezaposlenosti visokoobrazovanih kadrova u šumarstvu Republike Srpske

Univerzitet u Banjoj Luci

Šumarski fakultet

Prof.dr Zoran Govedar

Prof. dr Zoran Lukić

Mr Dragan Čomić

Uvod

Šumarstvo je značajna privredna djelatnost u smislu korištenja materijala (prvenstveno drvena sirovina) i energije, kao i angažovanja radne snage. Takođe, to je stručna, naučna i oblast privređivanja koja obuhvata sve poslove kojima se omogućava da se u određenoj mjeri zadovolje ljudske potrebe u odnosu na šumu i njene proizvode. Da bi se izvršila kvalitetna analiza problema nezaposlenosti u šumarstvu, prvenstveno ćemo se osvrnuti na različite mogućnosti angažovanja i radnih mjesta vezanih za organizacije i institucije u sektoru šumarstva i povezanim djelatnostima. Prema FAO-u (*Food and Agriculture Organisation*) klasifikaciji koristi od šuma mogu se razvrstati na:

- proizvode od drveta,
- nedrvne proizvode šuma i
- uslužne koristi od šuma.

Drvni proizvodi su sinonim za šumske drvene sortimente. Često puta se nazivaju glavni proizvodi, s obzirom na obim i vrijednost njihove proizvodnje, te značaj koji imaju za podmirenje različitih ljudskih potreba. Nedrvni proizvodi šuma obuhvataju dobra biljnog i životinjskog porijekla, osim drveta, koja se kod nas često nazivaju i sporedni (ostali) šumski proizvodi. Uslužne koristi od šuma obuhvataju sportske, rekreativne, turističke, lovne, ribolovne i druge aktivnosti, uključujući gazdovanje zaštićenim zonama.

Pored glavnih, u šumama i na šumskim zemljištima obavljaju se i neke druge djelatnosti, kao što su: gajenje i sakupljanje pečuraka, hvatanje i rasplod divljači, uključujući i pripadajuće usluge, ulov i uzgoj ribe na rijekama i jezerima u arealu šuma, vađenje ruda i kamena, pružanje ugostiteljskih usluga u hotelima, motelima, restoranima, planinarskim domovima i kućama, te kampovima koji se nalaze u arealu šuma.

Šume i šumska zemljišta su jedini ili važan izvor sirovine za veći broj djelatnosti u okviru prerađivačke industrije, a predstavljaju u jedan od izvora prihoda od turizma

(planinarenje, lov i ribolov, kampovanje, itd.). Još se javljaju mogućnosti razvoja i drugih djelatnosti koje se prema kriterijumima FAO i IUFRO podvode pod "Agrarno šumarstvo", a to su: uzgoj goveda za proizvodnju mlijeka, uzgoju ovaca i koza, uzgoju pčela, proizvodnji meda i pčelinjeg voska, ljekovito bilje, gajenju usjeva i zasada koji nisu na drugom mjestu klasifikovani, šumsko voće, gajenje začinskog bilja, uzgoj žaba, puževa, glista i dr.

O značaju šuma i drveta kao sirovine može se prosuđivati i sa kvantitativnog aspekta, tj. sa aspekta obima proizvodnje i prerade drvene mase kod nas. Prema navodima Republičkog zavoda za statistiku RS za 2008. godinu, u šumarstvu sa iskorišćavanjem šuma i preradi drveta angažovano je oko 6,2 % (2,6 + 3,6) ukupno zaposlenog stanovništva Republike Srpske. Od ukupnog broja zaposlenih u RS u 2008. godini koji iznosi 201 797, u šumarstvu sa iskorišćavanjem šuma bilo je zaposleno 5 276 radnika, dok je u preradi drveta bilo zaposleno 7 194 radnika.

Cilj istraživanja u ovom radu je, da se kroz provjerene i dokumentovane podatke, izvrši analiza trenutne situacije na tržištu rada i ponude neka od rješenja i aktivnosti koje se mogu provesti u cilju smanjenja nezaposlenosti visokoobrazovanih kadrova u sektoru šumarstva i povezanih djelatnosti Republike Srpske. Na osnovu uporednih pokazatelja stanja i odnosa broja diplomiranih studenata i broja zaposlenih/nezaposlenih visokoobrazovanih kadrova uočeni su ključni problemi i uzroci sve većeg broja nezaposlenih u oblasti šumarstva RS.

Metod rada

U radu su korištene klasične metode prikupljanja podataka, opis-deskripcija, analiza statističkih podataka, kao i vršenje komparacije-komparativne analize.

Na osnovu uporednih pokazatelja stanja i odnosa broja diplomiranih studenata i broja zaposlenih/nezaposlenih visokoobrazovanih kadrova uočeni su ključni problemi i uzroci sve većeg broja nezaposlenih u oblasti šumarstva RS. Korišćenjem raspoložive i provjerene dokumentacije (Statistički bilteni, evidencija Zavoda za zapošljavanje, zvanični podaci studentske službe Šumarskog fakulteta), izvršena je analiza trenutne situacije na tržištu rada. Metodom induktivno – deduktivnog zaključivanja predložena su rješenja i aktivnosti koje se mogu provesti u cilju smanjenja nezaposlenosti visokoobrazovanih kadrova u sektoru šumarstva i povezanih djelatnosti u Republici Srpskoj.

Diskusija

Globalna finansijska kriza je najveći uzročnik činjenice da je nezaposlenost u svijetu prošle godine, prema navodima Međunarodne organizacije rada, dostigla rekordnih 212 miliona ljudi. Poboljšanje stanja zaposlenosti ne očekuje se ni u 2010. Bosna i Hercegovina i Republika Srpska su, pored globalne ekonomske krize, dodatno opterećeni i nedavnim ratnim dešavanjima, uništenim privrednim kapacitetima, političkim nestabilnostima, i drugim faktorima koji uveliko utiču na veliku stopu nezaposlenosti radno sposobnog stanovništva. Tako, prema podacima Federalnog zavoda za zapošljavanje, Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske i Zavoda za zapošljavanje Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, u Bosni i Hercegovini sa 30.09.2010. godine na evidencijama je prijavljeno 517.062 nezaposlena lica, što predstavlja više od 40% stanovništva. U Republici Srpskoj trenutno je nezaposleno preko 140 000 lica. Poražavajuća je činjenica da se na kraju 2008.godine na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS nalazilo preko 3100 visokoobrazovanih kadrova, dok je iste godine na Univerzitetima u RS diplomiralo oko 5900 studenata. Ovakvi trendovi su se neminovno odrazili i na privrednu djelatnost šumarstva, pa prvo zaposlenje visokoobrazovanog kadra često predstavlja nepremostiv problem za mlade stručnjake.

Glavno usmjerenje zaposlenja visokoobrazovanog kadra iz oblasti šumarstva je Javno preduzeće "Šume Srpske", Agencija za šume RS, Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, "Industrijske plantaže" AD, opštinske inspekcije i obrazovne ustanove- Šumarski fakultet. Takođe, ovaj kadar se zapošljava u drvnoprerađivačkom sektoru, konsultantskim kućama i nevladinim organizacijama. Međutim, potrebno je napomenuti da je u JPŠ "Šume Srpske" kao poslodavcu za najveći broj kadra šumarskog usmjerenja, procenat zaposlenog visokoobrazovanog kadra oko 16%, što u trenutnoj situaciji predstavlja oko 650 zaposlenih. U Vladinim institucijama (prvenstveno Ministarstvo i Agencija za šume), zaposleno je ne više od 30 stručnjaka šumarskog usmjerenja. Na jedinoj visokoobrazovnoj ustanovi, Šumarskom fakultetu, trenutno je angažovano 39 stručnjaka iz oblasti šumarstva. Sa druge strane, prema evidenciji Republičkog zavoda za zapošljavanje RS, sa 31.12.2009.godine na evidenciji nezaposlenih je bilo 63 visokoobrazovana stručnjaka iz oblasti šumarstva, a po najnovijim podacima iz 2010. godine, taj broj je 53 (tabela 1 i 2).

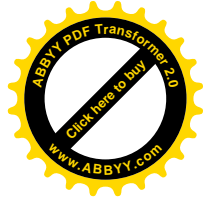
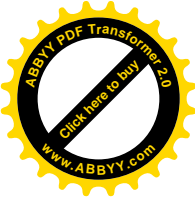

Tabela 1.: Evidencija nezaposlenih iz oblasti šumarstvo i prerada drveta sa 31.12.2009.

Stepen	Zanimanje	Total
VI/VŠS	Šumarski inženjer	1
	Inženjer prerade drveta	2
VII/VSS	Diplomirani šumarski inženjer	53
	Diplomirani inženjer prerade drveta	5
Ukupno		61

(izvor: Republički zavod za zapošljavanje RS)

VI/VS – Šesti stepen/ Viša stručna sprema

VII/VSS – Sedmi stepen/Visoka stručna sprema

Na evidenciji nezaposlenih lica Zavoda za zapošljavanje RS nema magistara i doktora navedenih zanimanja.

Tabela 2.: Stanje na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS 2009.

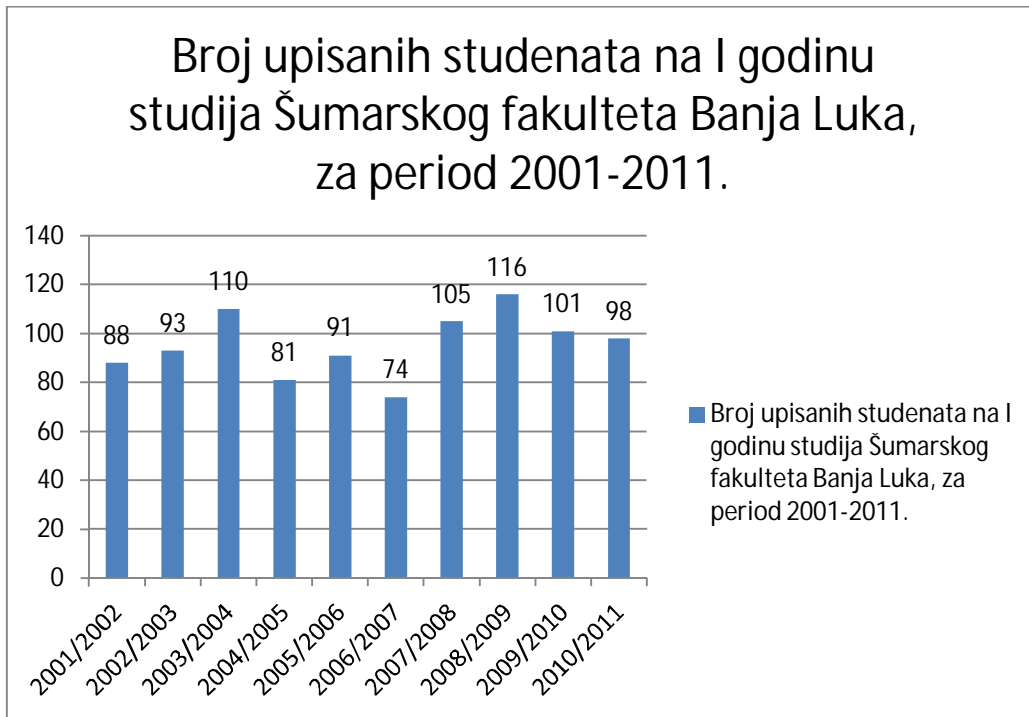
Šumarstvo/prerada drveta	31.12.2009.nezaposleni	Zaposleno sa evidencije u 2009	Stopa zapošljavanja
Tehničari			
Šumarstvo	638	117	15,5
Prerada drveta	1021	131	11,4
Visoko kvalifikovani			
Šumarstvo	1	0	0,0
Prerada drveta	27	3	10,0
Viša stručna sprema			
Šumarstvo	0	1	100,0
Prerada drveta	-	-	-
Visoka stručna sprema			
Šumarstvo	61	37	37,8
Prerada drveta	11	1	8,3
Magistri i doktori			
Šumarstvo	0	1	100,0
Prerada drveta	-	-	-

(izvor: Zavod za zapošljavanje RS)

Potrebno je istaći i vrlo bitnu činjenicu da su u školskoj 2009/10 na Šumarskom fakultetu u Banjoj Luci diplomirala 64 studenta i stekla zvanje diplomirani inženjer šumarstva. Istovremeno, broj studenata koji se godišnje upisuju na studije Šumarskog fakulteta održavaju sličan trend prema kojem se u poslednjih 10 školskih godina upisuje u prosjeku oko 100 studenata godišnje (grafikon 1). Na grafikonu 1. naveden je broj upisanih studenata na prvu godinu studija na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci, za period od 2001-2010.

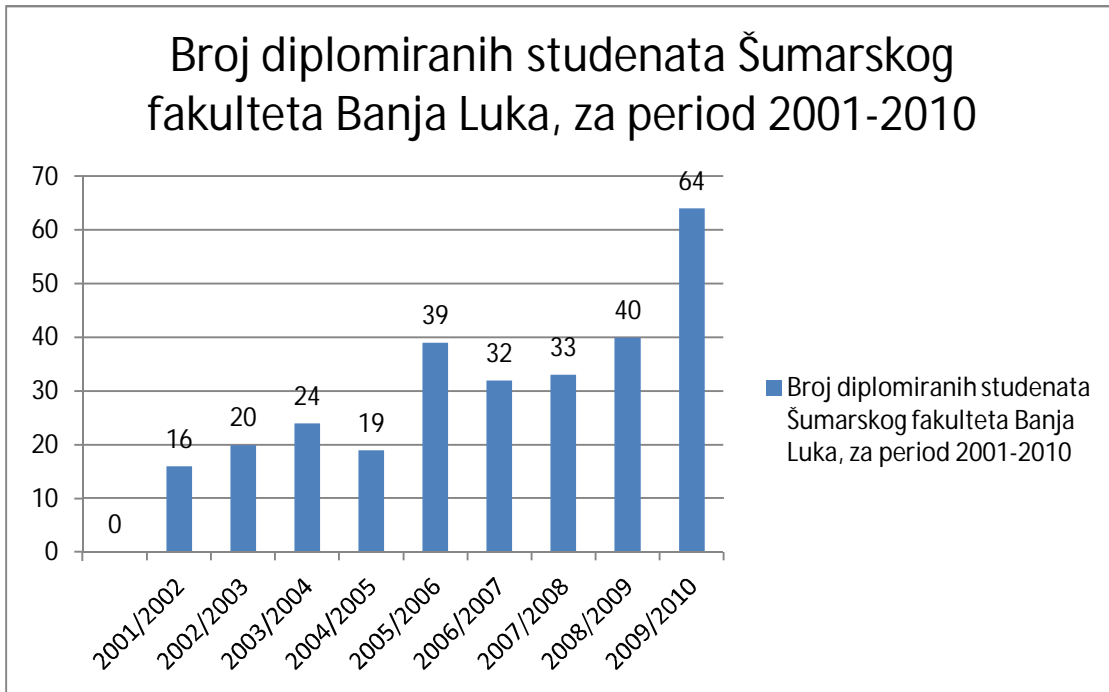
Grafikon 1.

(izvor: podaci Studentske službe Šumarskog fakulteta u Banja Luci)

Radi detaljnije analize, navedena je struktura diplomiranih studenata Šumarskog fakulteta, za period od 2001-2010. Ta struktura navedena je na grafikonu 2.:

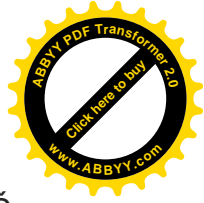
Grafikon 2.

(izvor: podaci Studenstke službe Šumarskog fakulteta u Banja Luci)

Pored činjenice da je jasno uočljiv trend rasta broja diplomiranih inženjera šumarstva iz godine u godinu, takođe je potrebno izvršiti poređenje broja upisanih i broj diplomiranih studenata u istoj godini. Kada se izvrše takva poređenja, izvodi se zaključak da godišnje u prosjeku diplomira 33% od broja upisanih studenata. I pored toga da u prosjeku diplomira trećina upisanih studenata, ipak je na Republičkom zavodu za zapošljavanje trenutno evidentirano 53 nezaposlena inženjera šumarstva. Postavlja se opravdano pitanje šta bi se desilo da diplomira više od trećine upisanih studenata, ako i sa ovim procentom, imamo čitavu generaciju diplomiranih inženjera evidentiranih kao nezaposlene. Iz navedenih podataka, može se jasno zaključiti da postoji disbalans između potreba dinamičnog i savremenog tržišta radne snage sa obrazovanjem i usavršavanjem radne snage.

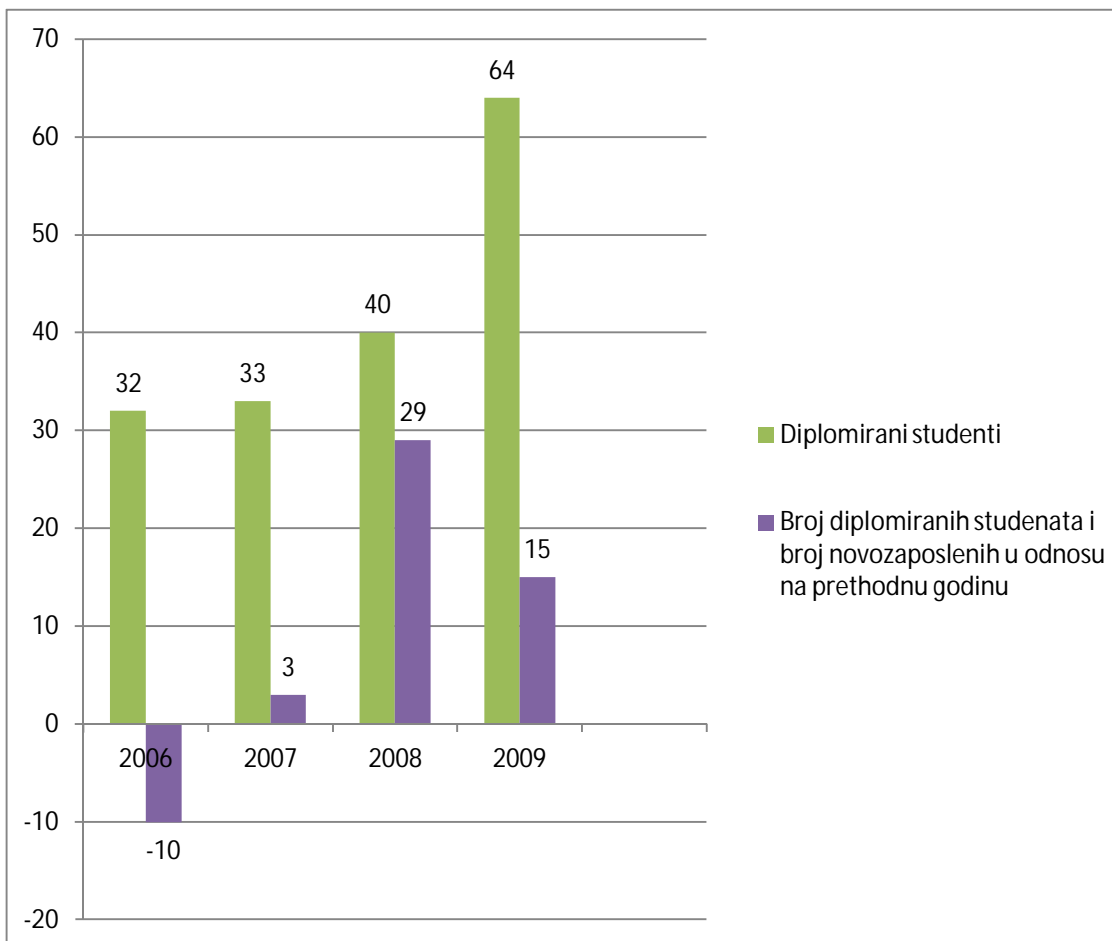
Bitno je istaći činjenicu da 2000.godine, u doba privatizacije, dolazi do svojinske transformacije državnog kapitala u preduzećima šumarstva na strateški i nestrategski. Strateški kapital nije bio predmet privatizacije, dok je nestrategski kapital kojeg su činila sredstva za rad u svim fazama iskorišćavanja šuma, izdvojen iz JPŠ "Srpske šume" i postao osnova za formiranje osnovnih državnih preduzeća (ODP-ova) za uslužne radove u šumarstvu. Ova preduzeća su kasnije privatizovana i uglavnom preregistrovana u društva sa ograničenom odgovornošću. Direktna posljedica ovih aktivnosti je povećanje broja nezaposlenih visokoobrazovanih kadrova JPŠ "Šume Republike Srpske", koji su do tada bili angažovani na poslovima iskorišćavanja šuma.

Neki od ovih kadrova su uspjeli naći angažman u uzgojno-zaštitnim oblastima JPŠ "Šume Srpske", međutim, mnogi su ostali bez stalnog zaposlenja.

Na grafikonu 3 jasno se uočava razlika između broja diplomiranih studenata i broja novozaposlenih inženjera šumarstva. Razvijenost privrednih kapaciteta i mogućnosti zapošljavanja nisu dovoljne za visok broj diplomiranih studenata šumarstva. Ukoliko se uzme u obzir činjenica da određeni broj diplomiranih studenata diplomira i na drugim šumarskim fakultetima Univerziteta u Beogradu, Sarajevu itd., problem nezaposlenosti postaje još izraženiji. Upisna politika nije u nadležnosti Šumarskog fakulteta, koja već odavno nije usklađena sa stvarnim potrebama šumarske privrede i institucija, što ima za posljedicu produkciju velikog broja kadrova, sa malim mogućnostima za zaposlenje. U tom smislu, potrebno je unaprijediti međusektorsku saradnju između obrazovanja visokostručnih kadrova i mogućnosti njihova zapošljavanja u sektoru šumarstva i povezanih djelatnosti, sa ciljem definisanja i provođenja mnogo realnije upisne politike.

Grafikon 3.

Treba istaći i problem nedovoljnih praktičnih znanja diplomiranih studenata, koji se javlja kao direktna posljedica nedovoljne terenske nastave i praktične obuke. Neophodno je formiranje nastavnih baza Šumarskog fakulteta u Banja Luci i stalnih oglednih površina za izvođenje terenske nastave i praktične obuke. Formiranje Instituta za šumarstvo i drvnu industriju može predstavljati veliku mogućnost za unapređenje naučno-istraživačkog rada, gdje se može zaposliti desetina diplomiranih inženjera šumarstva. Uočljiva je činjenica da postoji neusklađenost između vještina i potreba tržišta rada, a s druge strane, postoji neusklađenost između obrazovnih profila i sektora u kojima postoji povećana tražnja za kadrovima. Ono što je potrebno uraditi u oblasti šumarstva, a što je u skladu sa Strategijom zapošljavanja BiH, je: prije svega, razvijanje kapaciteta ove privredne djelatnosti kako bi se omogućio snažan rast sa većim brojem kvalitetnih radnih mjesta; drugo, unapređenje obrazovanja i obuke radi postizanja potrebnih vještina i sposobnosti koje su u skladu sa zahtjevima tržišta i treće, izvršiti unapređenje institucionalnog okvira i kapaciteta radi definisanja i implementacije odgovarajućih politika zapošljavanja.

Neki od prijedloga za podršku zapošljavanju visokostručnih i drugih kadrova u sektoru šumarstva i povezanih djelatnostima, definisani su u materijalu za izradu Nacrta strategije razvoja šumarstva od 2010-2020. Ovdje navodimo neke od njih:

- Unaprijediti poslovni informacioni sistem;
- Poboljšati efikasnost zaposlenog osoblja;
- Usvojiti plan dugoročnog razvoja šumarstva;
- Poboljšati ukupan sistem poslovnog planiranja;
- Poboljšati efikasnost ulaganja sredstava u postojeće i nove projekte;
- Eliminirati korupciju u sektoru šumarstva;
- Osnovati fondove za unapređenje šumarstva;
- Pružiti podršku privatnim preduzetnicima za izgradnju njihovih potencijala;
- U sektoru seoskog i poljoprivrednog razvoja poboljšati implementaciju donatorskih projekata koji vrše raspodjelu sredstava za grantove i zajmove u šumarstvu;
- Javno preduzeće objavljuje tendere za veliki dio sječe i privlačenja u svojim šumama. Šumari Javnog preduzeća pomažu izradu planova gazdovanja šumama za vlasnike privatnih šuma, vrše raspodjelu sadnica i vrše doznaku. Oni bi mogli s vremenom da vrše obuku (izvođačkih) kompanija, na primjer o bezbjednosti, o korišćenju tehnologija sječe, obrade drveta, gazdovanja, itd.;
- Privredna komora može imati ulogu u jačanju udruženja i zastupanju jačanja zakonodavstva, pomaže izradu materijala za obuku, pomaže osnivanje ili funkcionisanje informacionih sistema i biltena o tržištu i cijenama, pomaže trgovinske sajmove i susrete na kojima se sreću snabdjevači i kupci;
- Ministarstvo za ekonomske odnose i regionalnu saradnju omogućava i pomaže strana direktna ulaganja i promovira izvoz iz RS u saradnji drugim institucijama;
- Republička Agencija za mala i srednja preduzeća treba da pomaže razvoj malih i srednjih preduzeća u sektoru šumarstva;

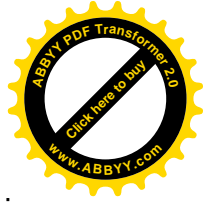
- Agencija za šume može da pomogne sakupljanje podataka o ekonomskoj vrijednosti proizvoda u sektoru šumarstva i njihovom uticaju na standard života na selu;
- Šumarski fakultet treba da razvija i implementira savremeni nastavni plan za šumarske predmete, da prati i unapređuje njihovo zapošljavanje u praksi,
- Nevladine organizacije koje su specijalizovane za razvoj turizma (npr. koje mogu pomoći kod osnivanja udruženja vlasnika seoskih turističkih domaćinstava i vršiti obuku za jačanje udruženja i identifikaciju novih proizvoda i poboljšanje kvaliteta, objavljivati uputstva o zaštiti ostalih (nedravnih) šumskih proizvoda i vršiti obuku o metodama sakupljanja ostalih (nedravnih) šumskih proizvoda);
- Konsalting kompanija treba da pomažu izradu planova gazdovanja za vlasnike privatnih šuma;
- Diplomirani inženjeri šumarstva mogu izraditi pregled tržišta sa udruženjima šumovlasnika.

Zaključak

I pored provedenih reformi, obrazovni sistem se suočava sa značajnim izazovima i stoga je neophodno unaprijediti ga od najnižeg do najvišeg nivoa. Čini se da formalni sistem obrazovanja nije u stanju obezbijediti vještine potrebne dinamičnom i savremenom tržištu rada. Uočljiva je činjenica da postoji neusklađenost između vještina i potreba tržišta rada, a s druge strane, postoji neusklađenost između obrazovnih profila i sektora u kojima postoji povećana tražnja za radnicima. Kako bi se postigli zadovoljavajući rezultati i unaprijedila postojeća situacija potrebna je zajednička aktivnost svih interesnih strana.

Prije svega, potrebno je unaprijediti kapacitete šumarske privrede kako bi se omogućio održiv i snažan rast kvalitetnih radnih mjesta.

Takođe, potrebno je konstatno provoditi aktivnosti radi povećanje relevantnosti obrazovanja i obuke u cilju sticanja vještina i unaprijeđenje pristupa razvoju ljudskih resursa. I pored činjenice da su uvedeni evropski orijentisani nastavni planovi i programi, ne postoje dokazi o efektima njihove primjene. Potrebno je vršiti konstantni monitoring i vršiti evaluaciju rezultata provedenih reformi, kako bi se određene korekcije i unapređenja mogla redovno vršiti. U svakom slučaju, potrebno je izvršiti obogaćivanje nastavnih planova i programa sadržajima koji će stvarati uslove za razvoj preduzetničke kulture. Na državnom i entitetskom nivou potrebno je izvršiti unapređenje institucionalnog okvira i kapaciteta radi definisanja i implementacije odgovarajućih politika zapošljavanja.

Imajući u vidu različite specifičnosti (dugotrajan proizvodni proces, ekološko-ekonomski aspekt šuma, potreba pravljenja i realizovanja dugoročnih planova, itd.), oblast šumarstva je posebno zahtjevna i u pogledu edukovanja, zapošljavanja i konstantnog usavršavanja visokoobrazovanog kadra. Sama činjenica da upisna politika nije u nadležnosti Šumarskog fakulteta, i da već odavno nije usklađena sa stvarnim potrebama šumarske privrede i institucija, ima za posljedicu produkciju velikog broja kadrova, sa malim izgledima za zaposlenje. Trenutna situacija se može unaprijediti sa konstantim razvojem međusektorske saradnje između obrazovanja i privrednih djelatnosti sa ciljem definisanja i provođenja mnogo realnija upisne politike. Situacija da samo na Šumarskom fakultetu u Banjoj Luci godišnje diplomira preko 50 studenata opšteg smjera je neprihvatljiva. Ukoliko se ovaj trend nastavi, može doći do dugoročnog narušavanja odnosa ponude i tražnje za visokoobrazovanim kadrom iz oblasti šumarstva. Potrebno je izvršiti detaljnu analizu i broj studenata koji se upisuju na prvu godinu, svesti u realne i potrebne okvire. Takođe, potrebno je konstantno razvijanje različitih vještina studenata, i to putem većeg obima terenske nastave i praktične obuke. U tom smislu, neophodna mjera je formiranje nastavnih baza Šumarskog fakulteta i stalnih oglednih površina za izvođenje terenske nastave i obuke, kao i jačanje inicijativa za formiranje Instituta za šumarstvo i drvnu industriju, što može predstavljati veliku mogućnost za unapređenje naučno-istraživačkog rada. Studenti šumarstva se pored stručnih predmeta, moraju usavršavati u ekonomskim i organizacionim oblastima, kako bi stekli neophodna znanja potrebna za pozicioniranje na zahtjevnom i dinamičnom tržištu rada.

Literatura

1. <http://www.zzrs.org/statistika/statistika.asp>
2. Bilten statistike šumarstva broj 10., Republički zavod za statistiku RS, 2010 (<http://www.rzs.rs.ba/PublikSumarstvoCIR.htm>)
3. Zvanični podaci studentske službe Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci
4. www.fao.org
5. <http://www.sumers.org/portal/index.php>
6. "Strategija razvoja šumarstva RS 2010-2010"- nacrt, Vlada RS, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Banja Luka, 2010.godine (http://www.sisrs.org/download/okrugli_sto_nacrt_strategije.pdf)
7. "Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini 2010-2014", april 2010. (<http://www.mcp.gov.ba>)
8. Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci broj 9., Šumarski fakultet Banja Luka, Banja Luka 2008.
9. Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci broj 10., Šumarski fakultet Banja Luka, Banja Luka 2009
10. <http://www.vladars.net>
11. <http://www.rars-msp.org>